

PREGLEDI IN ZAPISI

IVAN CANKAR V MADŽARŠČINI

Razprave o tem, kako so si slovenske književne ustvaritve utirale pot v svet in kako so jih tam sprejemali, niso pri nas kaj gosto posejane. Kolikor spremljamo oblike posredovanja naše literature onkraj etničnih meja, to ostaja v veliki večini primerov v okvirih informacije ali bibliografskega prikaza, torej na prvi stopnji predmetnega seznanjanja. Jasno, da predstavlja bibliografska osnova zanesljivo izhodišče slehernega literarnoštudijskega raziskavanja, vendar enako ne more biti dvoma, da se tovrstni očrti dotikajo književnih problemov samo opisno, z vidika kvantitete. Ko je to delo opravljeno — in priznati je treba, da to ni majhna ne nezahtevna naloga — se prično pobliže nakazovati prostrana in bolj občutljiva področja literarne problematike: razbrati vrednost in živost izbora tekstov, s katerimi je določeni pisec predstavljen v drugojezični narodnokulturni skupnosti; ugotoviti, koliko je besedilo, preneseno v tuji jezik, avtentično; pokazati, kakšno podobo o piscu so si ustvarili v drugi sredini, to je, kakšna je avtorjeva odmevnost v njemu neznanem svetu ipd.

Lahko trdimo, da smo po bibliografski strani sorazmerno dovolj poučeni o poti Cankarjeve umetnosti pri našem severovzhodnem sosedu. Sorazmerno, to pomeni, kolikor je to pač možno spričo redkih posameznikov, ki so temu vprašanju posvetili ali mu posvečajo študijsko pozornost. Prvi je, pred tridesetimi leti, Vilko Novak v izčrpnem poročilu razgrnil nazorno sliko zmagovitega prodora slovenskega genija na Madžarskem (*Slovenica pri Madžarih*, DS 1939, 620—24). Novakov spis, osnovan na temeljitem pregledu madžarske literarne publicistike, je zaslužen posebej zavoljo tega, ker je kot prvi obrnil naše poglede na književno razpoloženje onkraj ljubljanskega komunikativnega območja, pri komaj poznanih sosedih, pri katerih je Cankarjeva književnost delovala kot odkritje. Posebno obeležje daje Novakovemu prikazu okolnost, da se je ujel z »zlato dobo« Cankarjeve popularizacije pri Madžarih, to je s prevajalsko dejavnostjo našega rojaka Avgusta Pavla. Po vojni je Cankarjeve prevode v madžarščino na nekaj mestih glosiral Franc Šebjanič, sistematično pa jih je registriral in deloma uporabil v komentarju Merharjeve izdaje Izbranih del France Dobrovoljce. Kot sestavljalca najširše Cankarjeve bibliografije je dal Dobrovoljce doslej najpopolnejši spisek madžarskih cankarian (gl. *Cankarjeva pot v svetovno slovstvo*, 2. del, Delo, 19. I. 1969).

Opuščam dokazovanje, kako prepotrebno je prav majhnemu narodu, da spremlja pojavne oblike izžarevanja svojih ustvarjalnih duhov onkraj etničnih meja. Opuščam takole razglabljanje, ker bi preveč izzvenelo kot ponavljanje

misli, ki v razviti kulturni skupnosti niso nič kaj problematične. Ne morem pa izpustiti te mimogrede navržene opombe iz aktualnega nagiba, saj pri nas, v današnjem preplavljanju praktičizma, ne izpričujemo ravno posebne vneme za razmišljanja, koliko slovenska tvorna misel duhovno razgibava in osvobaja pri drugih narodih.

Preden se lotimo obravnave, kako je vzkliko in se od začetkov tridesetih let sèm razvilo zanimanje za Cankarjevo pisateljsko delo pri severovzhodnih sosedih, velja poudariti, da so se Madžari seznanjali s slovensko književnostjo predvsem preko Cankarja ali, drugače povedano, da je bilo zanimanje za Cankarja pri Madžarih hkrati merilo njihovega zanimanja za našo književnost. Spomnim se iz vojnih let, da mi je takrat madžarski študent filozofije ob omembi Slovencev kot prvo asociacijo navedel Cankarjevo ime.

Kako drugače je bilo takrat, v začetku stoletja, ko je pisatelj sobesednik — dvojniki na pariški »ulici narodov« zaman iskal dom svojega naroda. — »Vse hiše so bile tam, tvoje hiše ni bilo. Ti si bil tujec tam, vagabund brez doma«. — V kontrapunktično komponirani črtici *Rue des nations* odreja Cankar svojemu večpomenskemu, mnogodimenzionalnemu pojmu »biti tujec« specifično funkcijo in vrednost: občutje umetnikovega tujstva izhaja iz bridkega spoznanja, da v velikem svetu njegovega naroda ne poznajo niti se zanj ne menijo. Kako se je pisatelj s polno čustveno prizadetostjo uprl apatičnosti, ki se ga je jela polasčati spricho takega reda stvari, puščamo ob strani, ker zadeva širši problem. Za nas je na tem mestu bolj ko drugo pomembno naslednje: Prav umetnosti je bilo dano, da je prebila dolgotrajna utrjena mnenja o nepomembnosti duhovnih naporov maloštevilnega, politično in socialno zapostavljenega naroda ter je hkrati demonstrirala voljo in moč njegove jezikovnokulturne skupnosti do enakopravnega mesta med narodi sveta.

V tem preobražanju mišljenja pri madžarskih sosedih pripada, kakor želi pokazati naša obravnava, prav Cankarjevi umetnosti odločujoč pomen.

I. Iz študija primerjalne književnosti je znano, da se noben opus ne širi preko narodnih meja v celoti, dalje, da pri prevajalcih večkrat odločajo momenti, ki v domači deželi niso sami po sebi razvidni, tako da si pri drugih narodih ustvarjajo sodbo o pisatelju iz svojega zornega kota, to je parcialno, na temelju del, ki so jih posredovali prevajalci. Da se izognemo morebitnim pavšalnim sodbam, je nujno, da si v kronološkem redu predočimo madžarska srečanja s Cankarjem, povzemajoč zaradi boljšega pregleda nekatere že objavljene podatke.

1930, Mohácsi Jenő opozarja v vodilni literarni reviji *Nyugat* (22. št.) na dragocenost Cankarjevega pisateljstva in to v zvezi z nemškim prevodom Hlapca Jerneja pri Niethammerju.

1933, Avgust Pavel poroča v listu *Magyar irás* (Košice, Jugoszláv irodalmi levél / Jugoslovansko književno pismo) o Gradnikovih prevodih iz madžarščine (v LZ, med temi 4 Adyjeve pesmi in 1 Kosztolányijeva) in o hungarističnih (Novakovih) objavah v Slovincu: o prevodu Földyjeve novele, o intervjuju z njim in o feljtonu, ki govori o šestih sodobnih madžarskih prozaikih;

hkrati omenja, da bero Cankarja širom po Evropi in je njegov Hlapec Jernej izšel celo v esperantu v verzih ter napoveduje: ... »če nas ne varajo znamenja, bo v kratkem izšel prvi madžarski prevod Cankarjevega romana in istočasno na temelju dogovora uredništev Doma in sveta in Kalangye prvi slovenski prevod madžarskega romana.«

1935, v 1. št. I. letnika katoliškega mesečnika *Vigilia* so natisnjeni prvi trije prevodi: A datolyák (Dateljni; Moje življenje, 5. pogl.), A feketekávé (Skodelica kave), Vriizsgyenece (Vrzdence), prevajalka: Jella Maritschnigg, s spremno besedo in z navedbo: iz slovenščine, F. Dobrovolje (n.n.m.) sodi, da so prevodi narejeni po nemških (Gusti Jirku).

1936, revija *Élet: Az esti imadság* (Večerna molitev), Szemben a halállal (Srečanja s smrtjo; Moje življenje, 7. pogl.), prvi prevod ni podpisan, V. Novak (n.n.m.) domneva, da je prevajalec Szabó Tivadar; drugi tekst je prevedel Thurzó Gábor; ob prvi črtici najdemo kratek zapis, katerega nekaj stavkov je vzeti iz nemške Literarische Welt.

1937, ista revija: Egy tallér (Desetica, prev. Szabó T.), Gyerekek csodálkoznak (Otroci in starci, Moldoványi Ilonka).

V knjigi sta izšli istega leta pri ugledni založbi Nyugat prvi dve madžarski Cankarjevi deli: JERNEJ SZOLGALEGÉNY ÉS AZ Ő IGAZSÁGA. MIHASZNA MARKO ÉS MÁTYÁS KIRÁLY (Hlapec Jernej, Potepuh Marko in Kralj Matjaž). Obe deli je prevedel dr. Avgust Pavel in ju opremil s 5-stransko uvodno besedo.

Ta prevod pomeni veliko dejanje, tako rekoč vrhunec v seznanjanju Madžarov s slovenskim pisateljem. K izrednemu uspehu Cankarjevega prvega knjižnega prevoda je v največji možni meri pripomogel prevajalec, slovenski rojak in pesnik dveh madžarskih zbirk, ki je enako mojstrsko obvladal oba jezika in obojni pesniški izraz, poleg tega mu je bilo prevajanje po afiniteti bližnjega pisca podoživljajski akt. Kot pove V. Novak (n.n.m.): »Kakšnega pomena je ta prevod za spoznavanje Slovencev med Madžari, dokazuje dolga vrsta poročil o njem, vrsta, kakršne ni vzbudil noben prevod Cankarja v nobenem jeziku.« In res, zvrstilo se je sedemnajst ocen oziroma poročil in to od dnevnega časopisja do najvidnejših revij (celo dotistih v erdeljskem Cluju-Kolozsváru, v Košicah, v našem Novem Vrbasu in v ameriškem Clevelandu), kar dovolj zgovorno dokazuje, na kako širok odziv je zadel Pavlov prevod Hlapca Jerneja. Med ocenjevalci je najti vidna imena madžarske literarne kritike, nekatera, ki so zaslovela pozneje, naj omenimo Bálinta Györgya, Bóko Lászla in Kállaya Miklósa.

Zakaj je Pavel izbral za prvo knjižno izdajo prav ta dva Cankarjeva teksta, ni težko odgovoriti. Hlapec Jernej je dosegel že svetovni uspeh, prevajalec je lahko navajal v uvodni besedi, da so ga prevedli v številne tuje jezike. Hkrati je opozoril na socialno tendenco dela in nanjo navezal krščansko etično misel. Posebno značilen za Pavla kot kulturnega posrednika med Madžari in Slovenci je izbor drugega Cankarjevega dela. Potepuh Marko je pritegnil Pavla že s svojo tematiko, saj je znano, da so gorečega oznanjevalca ideje

slovensko-madžarskega kulturnega sodelovanja vse življenje zaposlovale matjaževske snovi in je poleg naše novele posredoval Madžarom še dva Cankarjeva teksta z isto tematiko (gl. dalje), da ne omenjamo njegovih drugih prevodov (ljudske pripovedne pesmi o Matjažu, Župančič).

1939, prevodi A. Pavla v dnevniku *Uj Magyarország*: Szentáldozás (Sveto obhajilo), ponatisnjeno v pokrajinski reviji Irottkő 1942; Mátyás király (Kralj Matjaž, iz Podob iz sanj), ponatisnjeno v književni reviji Kalangya 1942: Itélet (pesem, Sodba), ponatisnjena v obzorniku Délvidéki Szemle 1943 (z literarnozgodovinskim uvodom). Isti pisec je objavil v Slovincu (16. IX.) zapis V Cankarjevi rojstni hiši, vtis obiska je pozneje še enkrat podoživel v spremni besedi k prevodu Na klancu.

1940, *Vigilia*, isti prevajalec, Aki alvesztette a meggyözödését (O človeku, ki je izgubil prepričanje).

1941, isti prevajalec, A SZEGÉNYSORON (Na klancu), v izdaji budimpeštanske univerzitetne založbe, serija Délszláv írók (Južnoslovanski pisatelji), z 2-stransko spremno besedo.

Kalangya: Vrzdenec, prev. Dudás Kálmán; Fibrec (za Firbec), isti prevajalec; ocena knjige A szegénysoron, napisal urednik Szirmay Károly.

1943, pesem Márványszobor (prev. P. Tarczay Gizella, v pesniški zbirki *Hullámverés*, iz Erotike: Kakor Diana...).

Po vojni je zanimanje za Cankarja enako kot za slovensko književnost nasploh vidno upadlo. Najprej smrt Avgusta Pavla (1946), malo kasneje protijugoslovanska stalinistično-rákosijevska gonja, ki je zajela vsa področja javnega življenja. Tudi ko je ta »gluha doba« sredi petdesetih let neslavno zašla, ni bilo več osebnosti, ki bi se osredotočala ob popularizaciji slovenske književnosti. Vse torej, kar lahko naštejemo za povojno obdobje, nosi izraziti pečat priložnostnega. Izjema od tega splošnega pravila ni niti slovenistična prevajateljska ali informatorska dejavnost znanega popularizatorja in plodovitega prevajalca jugoslovanskih književnih del Csuke Zoltána. Naj najprej navedemo njegov delež: prevedel je Kralja na Betajnovi (Déli csillag, prim. F. Šebjanič, NO 1954, str. 254), pripravil za tisk dva Pavlova prevoda (Jernej szolgalegény igazsága, A szegénysoron, v seriji A világirodalom klasszikusai / Klasiki svetovne književnosti, Bp. 1955) ter je v knjigi obeh ponatisov objavil uvod, v katerem žal kar vrvi cenenege sociologiziranja in drugih grobih površnosti, kar je enako neodgovorno prevzeto v poglavje o Cankarju v istega avtorja pregledu jugoslovanskih književnosti 1963, (prim. Š. Barbarič, Delo, 12. 3. 1964; F. Šebjanič, JS 1964, str. 272 sl.). Isti publicist je objavil v antologiji Klasszikus jugoszláv elbeszélések (1958) dve črtici: Skodelica kave, Lepa naša domovina (prvo tudi v listu Népszava). Po virih, ki so nam na razpolago, lahko ugotovimo še prevod Cankarjeve pesmi iz Dunajskih večerov, in sicer v znani antologiji jugoslovanske poezije (1963) Ne kelj fel, ne kelj fel... (Ne vstajaj, ne vstajaj!... prev. Orbán Otto).

V času oseke zanimanja za Cankarja na Madžarskem pa so poprijeli naši Vojvodinci in izpolnili vrzel. Zrasel je rod napredne mladine, ki je začela

sistematično izvajati program, zasnovan ob ustanovitvi glasila Hid/Most: ...»graditi most med madžarskim in jugoslovanskim ljudstvom in obema kulturama...« (1954). Uspeli te kulturnopolitične usmeritve so danes očitni že vsepovsod, torej tudi na področju prevajanja Cankarja. Poleg kakih 15 črtic, izšlih med 1948 in 1967 v raznih listih (F. Dobrovoljc, n.n.m.), lahko naštejemo že več knjig: dve izdaji Hlapca Jerneja (1949, po srbski izdaji, in 1958, tretja Pavlova), Delakova dramatizacija istega dela v madžarščini (1949), prevod Hlapcev v seriji gledaliških del (SZOLGÁK, prev. B. Szabó György, Novi Sad 1949) in dve zbirki črtic, prva, ELBESZELÉSEK (Črtice, 1950, prev. Hornyik János: Desetica, Skodelica kave, Sveto obhajilo, O domovina, ti si kakor zdravje in Lepa naša domovina) in druga SÖTÉT BEN (V temi, 1964, prev. Bodrits István: 5 nezaporednih poglavij iz začetnega dela Mojega življenja in 19 črtic, ponajveč materinske). Omenim naj, da je kot sestavljalec izbora in kot pisec spremne besede imenovan Ciril Zlobec, knjiga pa je tiskana brez vsake spremne besede. Tudi murskosoboška Pomurska založba si je postavila kot nalogo izdajanje prevodov slovenskih avtorjev za Madžare in to s posebnim ozirom na mladino. Med prvimi takimi je izšla zbirka črtic ÉGY CSÉSZE FEKETE (Skodelica kave, prev. Elvira Cvetko: poglavje iz Hlapca Jerneja in Grešnika Lenarta, poleg tega 18 besedil). Dodana je spremna beseda brez navedbe avtorja, ocenjevalci (Š. Barbarič, I. Szeli, J. Filo*) so jo označili kot nezadovoljivo.

Prevajalske bilance po 30-ih letih prevajanja ne moremo označiti kot neugodne. Madžari lahko bero v prevodu določen del Cankarjevega opusa, resda je sorazmerno neobsežen, vendar tolik, da lahko karakterizira pisatelja glede na njegovo socialnokritično in etično reformatorsko nazorsko koncepcijo. Viden delež v prevedenem delu zavzemajo avtobiografske črtice, tiste z materinsko, mladostniško in živalsko tematiko (Skodelica kave je prevedena petkrat, Desetica in Sveto obhajilo štirikrat, zgodbi o Firbeu in lisjaku vsaj dvakrat itd.).

II. Iz povedanega je vsaj približno jasno, kakšna je podoba, ki si jo je ustvaril madžarski bralec ob branju prevodov Cankarja. Zajemljivejša obravnavna tega vprašanja bi seve zahtevala širšo analizo in zahtevnejši spoprijem. Na tem mestu se bomo omejili na težko dostopno dokumentacijo, ki naj neposredno odgovori na vprašanje: Kaj je našla kritika v Cankarju značilnega, morda več, dragocenega?

Maritschniggova, 1935: I. C. je eden najbolj splošno veljavnih predstavnikov slovenske književnosti... Mi, ki smo neposredni sosedje slovenskega naroda in smo živeli z njim v monarhiji, ne moremo zaostajati v seznanjanju z njim in to iz več razlogov. Prvi je ta, da je Cankar razodel v svoji pisateljski umetnosti tako globoke duhovne vrednote... Njegova burna slovanska duša često preplavlja sleherni red, toda dela mu prežarja tolika pristna vera, tolika

* Š. B., Levstik in Cankar v madžarščini, Delo, 12. 3. 1964; Sz. István, Két szlovén író nagyarául, Magyar Szó, 29. 3. 1964; J. F., L. in C. v madžarščini, NO 1964, str. 236 sl.

poduhovljenost, da najdejo bralci v njem le radost, naši pisatelji pa lahko najdejo v njem vzor, da si duhovnost in ljudskost ne nasprotujeta... Tu objavljena tri delca, katerih snov je črpal iz lastnega življenja, ga dostojno zastopajo in z njim sosednji jugoslovanski narodič, katerega sin je *po svoji človečnosti zmožel biti univerzalno zanimiv*...*

Pavel*, 1957: Cankar ni samo največji pripovednik slovenske književnosti, marveč sodi med najbolj klasične predstavnike južnoslovanske, pogumno lahko celo trdimo, *celotne slovanske književnosti*.

Glavne značilnosti in največje vrednosti Cankarjevih spisov so naslednje: *socialna človečnost in toplina njegovega pogleda na svet, izvirna karakterizacija, izredno skrbna in fina psihološka analiza, satirični in kritični osnovni ton*, in kar iz tega sledi: *čudovita ostrina videnja dogodkov in ljudi*. Vse to je bilo dotlej tako rekoč nepoznano v slovenskem slovstvu, povzročilo pa je ogorčene boje, ki so se vneli ob njegovi osebi, hkrati pa je v navedenem iskati silnic pisateljevega vplivanja, ki je preživelo njegovo dobo in proniknilo na področja tujih kultur. Njegov jezik je najbogatejši, najgibkejši in najbolj mojstrski slovenski jezik. Brez pridržka so mu to tudi priznali nasprotniki.

(Potepuh Marko) Cankar hoče v tem romanu — ki je pravzaprav njegov najbolj optimistični spis — dati vzgled, kako v ljudskem duhu in na moderen način obdelati narodno snov. O svojih simboličnih likih pripoveduje zgodbe, ki imajo simbolični pomen, in to s prozorno harmoničnostjo ljudskih pravljic in s čarobno naivnostjo. Njegov junak, Marko, ne predstavlja v celem svojega rodu, vendar odkrijemo v njegovem liku brezprimerno mojstrski in karakterističen oris tisočletnega slovenskega sanjarjenja, boleznega, neutешljivega in brezciljnega hrepenenja in po resnici hlepečega nemira. *In jaz, ki po rojstvu izhajam iz Markove družine, sem med prevajanjem ne samo enkrat z drhtečim, veseložalostnim srcem spoznal v njem najbližjega in najdražjega sorodnika*. Lahko je kdo samo enkrat bral, nikoli ne bo pozabil vrstic, polnih čudežne sile in čarobne lepote, ki pripovedujejo *o blišču in bedi vijugaste poti iskanja*, o duševnih vrtincih srednjeveških kmečkih uporov, *o mitični privlačni sili matere zemlje*.

Nagypál István, (ocena v Nyugatu), 1957: Ime Ivana Cankarja več ne pomeni kuriozuma, literarne poslastice, prijetnega presenečenja: globoko doživetje sta ta dva spisa, ponosno pričevanje kulturnega naroda, ki nam je soroden po duhu. O odličnem prevodu Avgusta Pavla je možno reči samo eno: knjiga je taka, ko da bi bila pisana madžarski — in to je pri prevodu največ, k čemur je vredno stremeti.

Pavel, 1941: Cankar je posvetil ta roman — delo, ki se dviga nad druga po moči sugestije in po tragični zasnovi — goreče ljubljene materi, na katero je mislil vse življenje z globoko pretresenostjo. Dejansko bi težko našli celo v svetovni literaturi spis, ki bi enakovredno orisal požrtvovalnost materine

* Kurzivi (poudarki) v navedbah moji. Š. B.

* Pisano pri nas: Šoštanj — Golnik.

ljubezni in junaški boj k tlom pripetega siromaštva. Nič čudnega, saj je pesnik pisal roman s srčno krvjo in osebe, vzete iz lastne družine, so zrasle v književno nesmrtnost. Kdor bere s srcem, se tedne ne bo osvobodil čara prevzetosti in se bo pozneje v življenju z bolj usmiljeno ljubeznijo sklonil nad razcapane življenjske brodolomce.

»Klanec« pa je mnogo več, ko ulica bednikov, ki jih je življenje izvrglo. V pisateljevi predstavi se razširja do skrajnih meja slovenske zemlje in s svojo nedvoumno simboliko dobiva naroden in političen pomen. V njem objokuje brezizgledno usodo svojega ljudstva... Na koncu romana, ob robu zadnjega odprtega groba pa vendar vzplapola skromni žarek upanja, ki plameni v čedalje bolj bleščéčo svetlobo in osvetli celotno stisnjeno slovensko obzorje. Ta spodbudna čudežna luč lije iz okna učitelja, ki se predaja delu za ljudstvo z nesebično požrtvovalno dušo in s fanatično vero.

Ivan Cankar lahko počiva tiho in v miru v zgodnjem grobu. Tako on kot njegovo ljudstvo sta se rešila iz kalvarijske ulice na klancu.

Szirmai, (ocena Na klancu), 1941: Najdragocenejša med izdanimi južno-slovanskimi knjigami* v madžarskem prevodu... Požrtvovalni materini ljubezni so komajda še postavili v svetovni literaturi lepši, plemenitejši in pretresljivejši spomenik.

Prihajajo nam na misel *presunljive duševne pokrajine*, poznane iz starih velikih ruskih klasikov, ki so nas jih novejši pisci, dodeljujoč vse več pomena razumu, odvadili. Najpoprej pomislim na toplejše in Cankarju bližje like Čehova, nato pa na sibirski roman »Zapiski iz mrtvega doma« hladnejšega Dostojevskega... vendar so njegove (Cankarjeve) osebe bolj človeške, bolj zdrave. Na vsak način lahko povemo, da smo pri branju knjige plen občutkom, kakršne nam je v zadnjih desetih letih izvalil kvečjemu Črni samostan (Fekete kolostor) Kuncza Aladárja. Oba sta pisala romane s srčno krvjo. Cankar še v večji meri. K temu je prispevala svoj delež slovanska melanholija, pa tudi njegova neposnemljiva enostavnost... —

Štefan Barbarič

DELO IVANA CANKARJA V ČESKIH PREVODIH IN V LUČI ČEŠKE PUBLICISTIKE V ZACETKU STOLETJA

Trditev, da je bil Ivan Cankar pred prvo svetovno vojno najbolj prevajan ne le slovenski, marveč tudi jugoslovanski pisatelj v češčini, drži. Že v 19. stoletju so se od vseh narodov Čehi najbolj zanimali za slovensko kulturno življenje, zlasti za literaturo, in prevedli vse, kar je bilo pri nas nadpovprečnega, pogosto pa tudi povprečnega. Znano je, da so prevedeni v češčino glavni spisi Josipa Jurčiča¹, nekatera dela Ivana Tavčarja, Josipa Stritarja, Janka Ker-

¹ Tudi Deseti brat (Praha 1886) in Jurij Kobilja (Brno 1890), o katerih se doslej ni vedelo.

* Hkrati sta izšla prevoda humoreske Slavka Kolarja in Seob Miloša Crnjanskega.